

SOM

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés *3*

2. Som bemutatása *5*

3. Örökségünk *8*

4. Eltérő karakterű településrészek *12*

5. Építészeti útmutató *13*
Magasság
Tetőhajlásszög
Tetőforma
Telepítés
Anyaghasználat és színek
Terepalakítás
Kerítések
Kertek
Ajtók, ablakok
Homlokzatképzésre
Részletek
Sajátos építmények
Napkollektor, napelem
Klimaberendezés

6. Mai példák *23*

7. Utcák, terek 25

8. Hirdetések, reklámtáblák 26

9. Impresszum 27

BEVEZETÉS

Sokat elárul rólunk, milyen környezetben élünk. Milyenre formáljuk azt, miként tartjuk fenn.

Mindig is így volt ez. Elődeink, gazdag építészeti örökséget hagyva ránk bizonyították igényességüket. A szép épített környezet nap, mint nap örömmel szolgál, léleknemesítő, mintát ad a jövő nemzedéknek.

Hogyan sikerülhet megőrizni az építészeti örökségre épülő hangulatot, arányokat?
A változó jogszabályi környezetben, most rajtunk a sor. Maradandót alkotva hozzátenni az örökséghez úgy, hogy közben az értékteremtés az értékmegőrzéssel kéz a kézben járjon. Erőteljes, alkotó jelenlétünk az elődök munkájának tiszteletén alapuljon. Másképp mi magunk hogyan is várhatnánk tiszteletet az utódoktól?

A település most arculati kézikönyvet készít.

Magának.

A kézikönyvben meghatározzuk - a település építészettörténeti múltján keresztül bemutatjuk - településünk jellemző, a jövőbeni tervek készítésének alapjául szolgáló arculatát.

Ebből levezetve az arculati kézikönyv ajánlásokat tesz az építtetők, tervezők számára az illeszkedés miként jére, s teszi mindezt polgárai, alkotó építészei, minden településszerető összefogásával. Közösen formáljuk az írást, hogy közösen formálhassuk a térbe álmodott jövőt.

SOM BEMUTATÁSA

A Tibold-nemzetség ősi birtoka volt, első írásos említésével 1229-ben találkozunk. Az 1294. évben egyezség alapján Kozma fiai, Zerje és Demeter nyerték el a közben elpusztult Kapurévvel együtt a birtokjogot. A török megszállás előtti évtizedben már Hédervári István volt a földesura. Az 1571-72. évi török kincstári adólajstrom szerint 21 adózó házzal van felvéve, míg 1582-ben 24 háza van. A török portyázások és a rendszeressé váló végvári harcok színterévé válik a település.

1703-ban Viczay Ádám a földesura és 1715-ben mindössze 10 adózó házról készült az összeírás. 1726-ben már az Apponyi család tulajdonához tartozott a község és a belső népvándorlások ellenére megmaradt színmagyar községnek. A Viczay földesuraság birtoklása alatt teret nyert a szőlőművelés, mivel a község lankái kiválóan alkalmasak voltak a szőlőtermesztésre. E korban szőlőhegye tette híressé Somot, 33 család bérelt itt szőlőskertet. A bérlők Tolna és Veszprém megyéből költöztek ide, mert a helység földesura 4 évi adókedvezményt is adott. Ennek tulajdonítható, hogy ez időben 4 német család is megtelepült négy évre a szőlőhegyen. A szőlő birtoklása, bérletének megszerzése sokat jelentett, mert a házatlan zsellérek is a boreladás útján tudtak építeni maguknak a faluban, s többen a telkesek között bukkannak fel.

Első Katonai Felmérés (1763-1787)

A gazdasági jólétnek az 1731-es nagy kolerajárvány vetett véget. A betegségek, az állatelhullások után mindössze 4 család maradt adóképes, 14 család adózóképtelen, míg a többség menekült a betegségek elől. Bár a járvány viszonylag rövid ideig tartott, de az állatelhullások miatt a szántók megművelése lehetetlenné vált. E kilátástalan időben szerzett itt birtokot Kenessy István, aki főleg magyar telepesekkel kívánta munkaerő szükségletét kielégíteni.

1766-tól ismételten a Viczay család a település többségi birtokosa, de Pallavicini őrgrófnak is jelentős birtokai vannak a településen. 1853-ban a lakosság lélekszáma 780 fő, melyből 737 magyar, 21 német és 22 izraelita. A zsidók megtelepedésének kedvezett a község jó földrajzi fekvése, valamint a köznemesi tolerancia. Pallavicini 1227 hold földjét bérbe adta, s a bérlő a kort meghaladó gazdasági üzemrendszerben már az ötös vetésforgót alkalmazta!

Som községben született 1867. május 6-án Iványi-Grünwald Béla festőművész. Apja nagybérlő volt. Fogékony gyermekéveit Som-Daránypusztán töltötte. Elemi iskoláit 1878-1882-ig a székesfehérvári piaristáknál, a gimnáziumot Budapesten végezte. 1882-ben beiratkozott a Mintarajziskolába, ahol Székely Bertalan és Lotz Károly növendéke volt, amit 1886-ban végzett el. Ebben az évben a müncheni Akadémiára került Hackl professzor tanítványának, itt fél évig volt. 1887-től 1890-ig a párizsi Julián Akadémiára járt.

1879-ben nagy tűzvész pusztított a községben és a falu fele leégett. A falu lassan épült újjá, de 1890-ben már 908 lakosa volt. Közigazgatásilag a nagyberényi körjegyzőséghez tartozott. Az I. világháborúban 95 férfi vonult hadba. A II. világháború sem múlt el hatástalanul, mivel a munkaképes férfi lakosság nagyobb része a fronton harcolt. A két világháborúban elesettek emlékére a Kossuth utcai református templom előtt emlékmű áll.

ÖRÖKSÉGÜNK

Valóban fontos a lelki/szellemi és tárgyi örökségünk, fontos, hogy kötődjünk a tájhoz, szeressük településünket, közösségünket. Ezért célunk és feladatunk, hogy a jelen jól megférjen a múlttal és abból építkezzen.

Som település gazdag az építészeti értékeit tekintve, melyek között egy országos védelem alatt álló és számos helyi védelem alatt álló, vagy arra érdemes épületet, objektumot találunk.

Több egyedi természeti érték is található a településen.

Műemlékek

A település épített környezetének legjelentősebb eleme a műemléki védelem alatt álló R.k. templom, amely település központjában található.

(További kép a címlapon)

Helyi értékeink

A műemléken kívül Som számos helyi védelemre érdemes építménnyel rendelkezik. A helyi értékek a belterületi találhatók. Ezen objektumokat örökségvédelmi hatástanulmány mutatja be, amelyek közt találunk lakóházakat, templomot, keresztet, parókiát, háborús emlékművet.

Református templom
Kossuth Lajos utca 9.

Református parókia Kossuth Lajos utca 9.

háborús emlékmű
Kossuth Lajos utca 9.

lakóház Ady Endre utca 38.

temetői kereszt

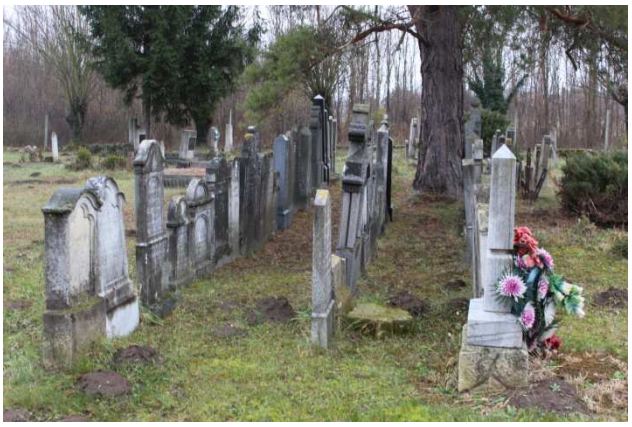

lakóház Petőfi Sándor utca 25.

Helyi értékvédelmi terület a temető területe.

határfa

Sissy facsoport

Patkó Bandi fája
(forrás: Önkormányzat)

szőlőhegyi cseresznyefák

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK

4

Som településszerkezetét hosszan elnyúló központi beépített terület jellemzi. A településhez tartozik Darányipuszta, ahol több lakóház és gazdasági épület is áll. A települési területet egyféle homogén karakter jellemzi. Itt az oldalhatáron álló egyszintes lakóépületek a jellemzőek.

5

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

E fejezetben, valamint a „Mai példák bemutatása” című fejezetben bemutatott példák szemléletformáló jellegűek, amelyeknél az eredeti tömegalakítás, homlokzatképzés, épületrészletek tekintendők követendő, illetve az építészeti kialakítást ösztönző elemeknek, amelyek a tervezés kiindulási pontjául szolgálhatnak.

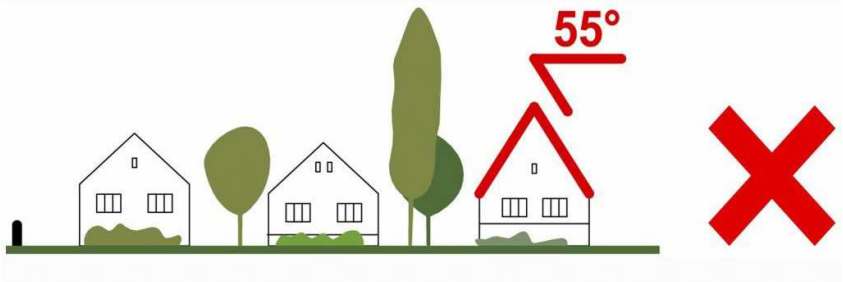

Magasság
A település utcáiban lévő házak közel azonos magassággal épültek. A meglévő épületek közé épülő új házak építésénél alapvető elvárás az utcaképbe illeszkedés, a homlokzatok magasságának, megjelenésének, nyílászáró kiosztásának környezetben kialakult hagyományok szerinti alakítása.

Tetőhajlásszög
További lapostetős vagy alacsony hajlásszögű tetőzettel kialakított fő épületek létesítése nem elfogadható a településen.
A településen a tetők hajlásszöge: 40˚-45˚. Jellemző az egyszerű nyeregtetős, tetőforma, az utcafronton oromfalas homlokzattal. Jellemző még az utcával párhuzamos gerincű kialakítás és a konytyolt tetőforma is.
Új épület építésekor az egyszerű nyeregtetős, kontyolt kialakítás követendő, a jobb tájolás érdekében épített beforduló épületszárnyak esetében is.
Nem javasolt tetőfelépítmény, bonyolult tetőszerkezet, homlokzatból kinyúló előtető, alkalmazása.

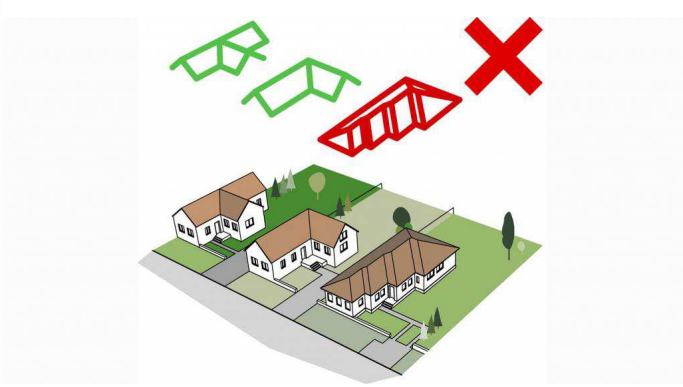

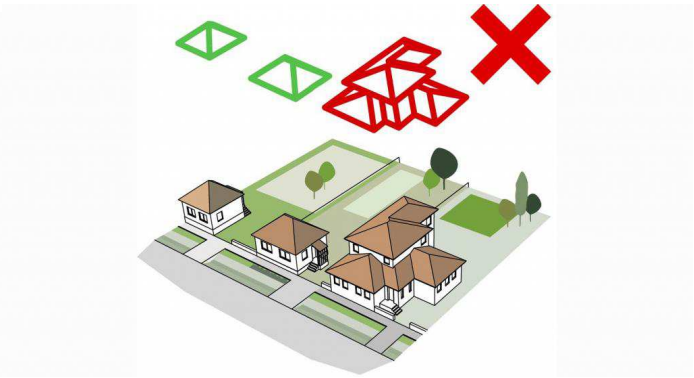
TETŐFORMA

További lapostetős vagy alacsony hajlásszögű tetőzettel kialakított épületek létesítése nem elfogadható a településrészen. Javasolt az egyszerűbb tetőforma kialakítása. A tetősíkból kiugró tetőfelépítmények kerülendők.

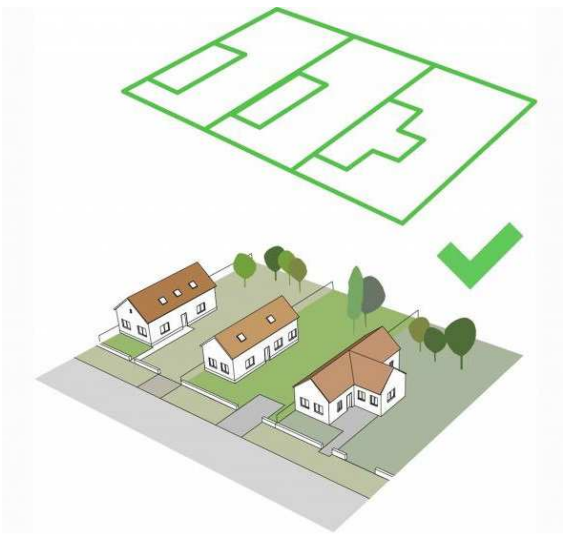
TELEP ÍTÉS

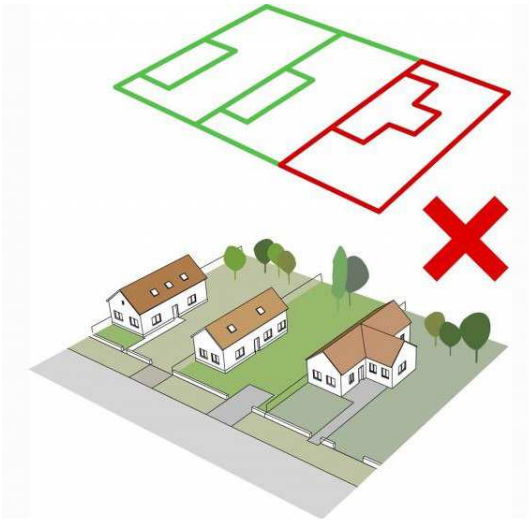
A terület utcái részben már kialakultak, részben még beépítetlenek. A kialakult területen az épületek elhelyezése során javasolt a környezethez igazodni előkert, csurgó-távolság tekintetében.

Újonnan beépítésre kerülő utcák esetében javasolt az új főépületet 5-6 méteres előkerttel, oldalsó telekhatárra helyezni utcával merőleges vagy párhuzamos tömegű telepítéssel illeszkedve a szomszédos adottságokhoz.

Nem elfogadható, ha egy ház az utca vonalától elforgatott rendszerbe van telepítve. A melléképítmények, kerti építmények telepítésére keskenyebb telekszélesség esetében elsősorban a hátsókertek alkalmasak.

18-20 méternél szélesebb telek esetén – a minimális épületek közti távolság megtartása mellett - a főépület mellett is elhelyezhető 15 méteres előkerttel a melléképület.

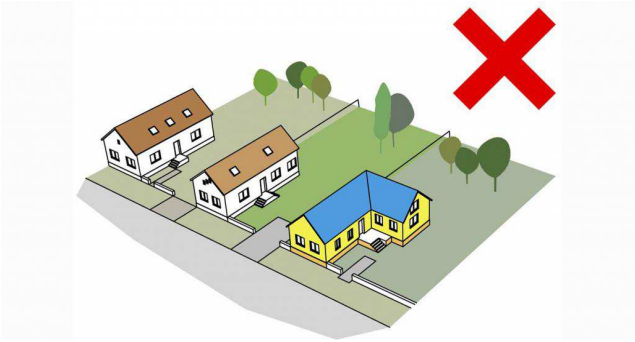

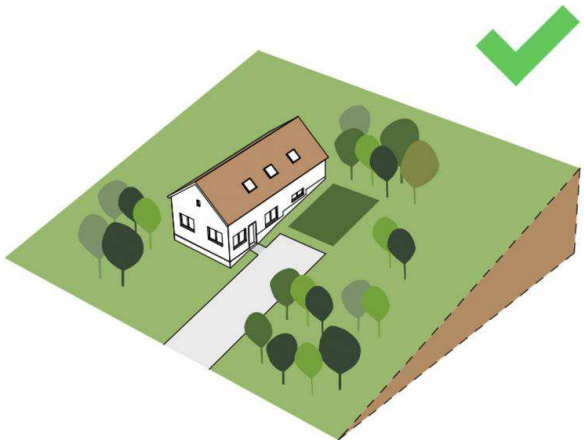
ANYAGHASZNÁLAT és SZÍNEK

Jellemzően vakolt és festett felületű homlokzatokat találunk, tehát elsősorban ez a követendő. Azonban megjelenhet a nyerstégla felület, díszítő sávokban a kőburkolat, faburkolat is. A területen a látható anyag- és szín választék szempontjából széles a paletta. Színek tekintetében a harsány színek kerülendők, a pasztellszínek használata javasolt, az erős, sötét színeket pedig csak kis felületen, épületrészeken javasolt használni. Az épületek egységét javítja, ha a főépület, a melléképületek és a kerítés szín és anyaghasználatára az egységesség jellemző. 3-4 fajta színárnyaltnál egy ingatlan esetében többet ne használjunk. A túlszínezett épület hamar elveszíti érdekességét, és utána inkább zavaróan hat a környezetrére!

Tetőhéjazat esetében a harsány színek használata kerülendő, egyébként a modern héjazati anyagok használata sem kizárt. Törekedjünk arra, hogy a főépületünk gondosan kiválasztott héjalása, anyaghasználata színvilága a melléképítményekben is visszaköszönjön, ezáltal biztosítva egységes építészeti arculatot portánkon.

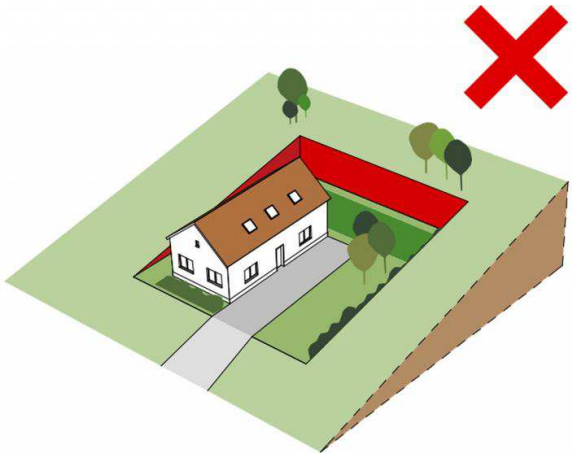

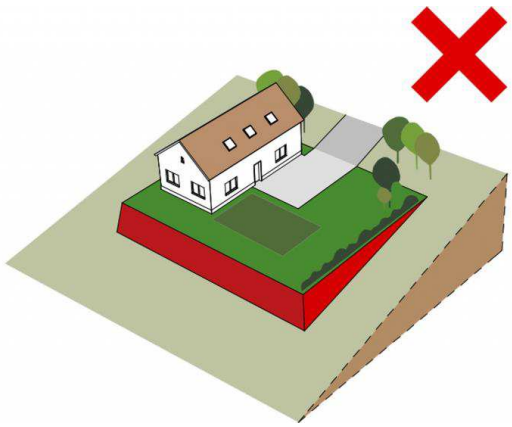

TEREPALAKÍTÁS

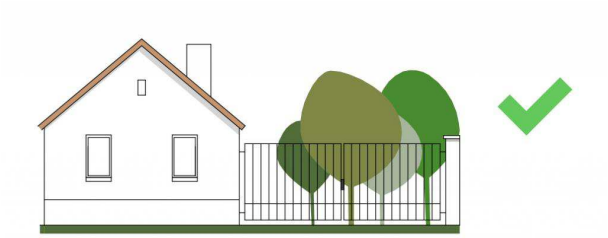
A szükségesnél nagyobb mértékű talajmunka (kiemelés, feltöltés) jelentős és felesleges költségtöbblettel jár, és örök sebet üt a tájban, csökkentve a saját és a szomszédos ingatlanok értékét is. Egy leleményes építész különböző eszközök (a szintek és a belmagasság meghatározásával, szinteltolással, jó térbeli elrendezéssel stb.) segítségével a táj megváltoztatása nélkül tudja a lejtős terepre illeszteni a házat. Ha az életformánktól idegen a hegyvidék, a táj átalakítása helyett javasolt sík terepen telket keresni!

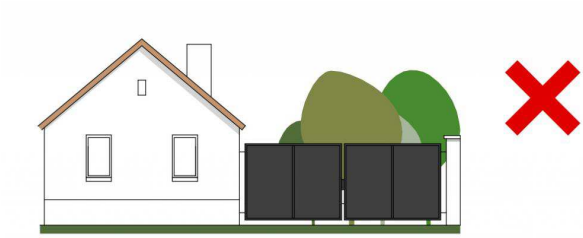

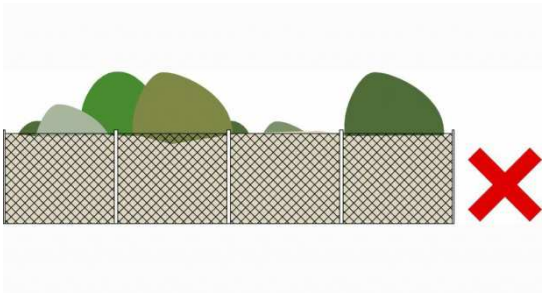
KERÍTÉSEK
Javasolt az épület jellegéhez színben és anyagban illeszkedő kerítés létesítése, melyek során előnyben kell részesíteni a nyerstégla, a kovácsoltvas és a faanyagokat.

A kerítések 1,40 -1,60 méter magas, áttört jelleggel kerüljenek kialakításra.

KERTEK

A területen található udvarok, kertek az épületek rendeltetéséhez igazodóan kerültek kialakításra, így találunk köztük díszkerteket, parkosított felületeket, virágos kerteket közlekedésre, parkolásra használt burkolt felületeket.

Kerüljük a közterületen a falszerűen kialakított, az utcaképet eltüntető nagyméretű örökzöldek, fasorok ültetését.

Az előkertekben törekedni kell a díszkertek igényes kialakítására és gondozására. A fajválasztásnál elsősorban az alacsony vagy közepes növésű egyedeket kell előnyben részesíteni. Kerülendők a nagy, 4-5 méternél magasabbra nővök. Előnyben kell részesíteni az őshonos fajokat. Örökzöld fajok domináns elemként ne jelenjenek meg.

Az elő- és oldalkertben kerülendők az utólag elhelyezendő építmények (tárolók), fóliasátrak elhelyezése. A gyalogos és gépkocsik számára kialakítandó burkolt közlekedő felületek esetében törekedni kell a nagyságuk minimalizálására, a felületük igényes kialakítására.

Kerülendő az indokolatlan tereprendezés.

AJTÓK ABLAKOK

A terület építészeti értéket is képviselő épületein osztott kialakítású, fa anyagú, szimmetrikusan elhelyezett ablakokat találunk. A beépítésre kerülő ablakok is legyenek kétszárnyúak, keskenyebb, hosszanti kialakítású, álló téglalap alakúak. Javasolt szélességük új építés esetén 0,9-1 m, magasságuk 1,5-1,7 m között alakuljon, anyaguk fa vagy fa hatású dekor fóliázott műanyag. Az árnyékolást fa zsalugáterrel, spalettával oldjuk meg. Ha ragaszkodunk a redőnyhöz azt lehetőleg fából és rejtett redőnyszekrény kialakításával valósítsuk meg. Új épületek esetében is törekedni kell az ezekhez való igazodásra, a főhomlokzati nyílásrend harmóniájának megteremtésére.

HOMLOKZATKÉPZÉS
A homlokzatok tagolását elsősorban a lábazat kialakítása és a vakolati díszek adják. Javasolt kerülni a túlzott tagolást, illetve a tagolás nélküli homogén falfelületek túlzott méretű használatát.

RÉSZLETEK

Az épületek megjelenését nagyban befolyásolja egy-egy díszítő elem, például vakolati dísz, faragott széldeszka vagy bejárati ajtó, egy mívesen megmunkált kopogtató vagy kilincs, igényesen kialakított kerítése elem, stb. Azonban óvakodni kell ezek túlzott mértékű használatától is.

SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYEK
Új adótornyot, illetve a teljes települést ellátását biztosító felszíni energiaellátási építményeket elhelyezni belterületen, illetve településképi szempontból kiemelten kezelendő területen ne lehessen. Egyéb területen is javasolt meglévő építményeket igénybe venni erre a célra, vagy új funkcióval pl. kilátó létesítésével összekötni.

NAPKOLLEKTOR, NAPELEM
Napelemek telepítésekről a megfelelő tájolás mellett szempont kell legyen, hogy az épületet ne „nyomjuk” el a napelemek hatalmas tábláival. Ennek egyik jó megoldása, ha nem a főépületre, hanem utcáról kevésbé látható épületszárnyra helyezzük.

KLÍMABERENDEZÉS
A klímaberendezés kültéri egységeinek elhelyezésére ne az utcai homlokzatot használjuk! Kevésbé hangsúlyos, takart helyet használjunk.

MAI PÉLDÁK

A jó példák szemléletformáló jellegűek. Cél a jellegzetes épületek, épületrészek, építmények bemutatása példákon keresztül, amelyek egy épület átalakításánál, felújításánál, vagy új épület létesítésénél hangulatukban, megjelenésükben, anyaghasználatukban kiindulási alapot képezhetnek a tervezésnél.

platán
PIAZZA
d'Oro

7

UTCÁK, TEREK

A rendezettség érzetét segíti, ha a különböző felületeket (járda, út, parkoló, zöldfelület) határozott vonalak, például szegélykövek, burkolatváltások választják el egymástól. Ezek a vonalas elemek vezetik a tekintetet és tagolják a közterületeket ezért harmonikus kialakításukra kiemelt figyelmet kell fordítani. Elsődlegesen a közterületek minősége határozza meg a Somon megfordulók településünkről kialakított képét.
Fontos, hogy csak a környezet arculatához illeszkedő közterületi tájékoztató és információs táblák, utcabútorok és egyéb köztárgyak létesüljenek.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

8

Az épületek funkcióját meghatározó feliratok, cégérek a homlokzatok, a közterületek karakteres elemei. Kialakításuknak tükröznie kell a szolgáltatás jellegét, alkalmazkodnia kell - színben és formában - az épület megjelenéséhez és illeszkednie kell a környezethez, különösen védett terület esetén.

IMPRESSZUM

SOM KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
http://www.som.hu/
lenkeytibor@freemail.hu
8655 Som, Ady Endre utca 35/a.
Telefon: +3684382663
Polgármester: LenkeyTibor
polgarmester emailcíme: lenkeytibor@freemail.hu
Főpítész: Kadlicskó Krisztián
SZERKESZTETTE: Kadlicskó Krisztián
FOTÓ: Kadlicskó Krisztián
Som, 2017. november .

A kiadványban felhasználásra kerültek egyes elemek a Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és informatikai Nonprofit Kft. ábragyűjteményéből.

A kiadványban felhasználásra kerültek a http://mapire.eu honlapon közzé tett történelmi térképek.